

**YENİ NƏŞRLƏR
НОВЫЕ ПУБЛИКАЦИИ
NEW PUBLICATIONS**

UOT 371

Fərrux Abbas oğlu Rüstəmov
*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dekani,
pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi*

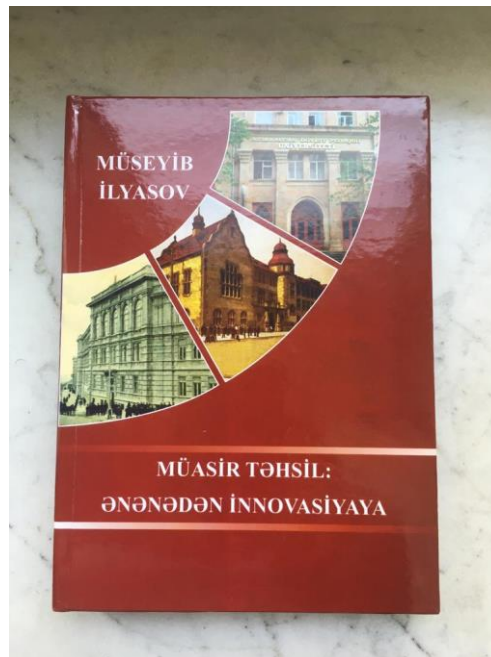
TƏHSİLƏ MÜASİR YANAŞMALAR

Фаррух Аббас оглу Рустамов
*декан Азербайджанского государственного педагогического университета,
доктор наук по педагогике, профессор, Заслуженный деятель науки*

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОБРАЗОВАНИЮ

Farrukh Abbas Rustamov
*dean of Azerbaijan State Pedagogical University,
doctor of sciences in pedagogy, professor, Honored worker of science*

MODERN APPROACHES TO EDUCATION



Son illər təhsilimizin bütün pillələrində aparılan əsaslı islahatlar öz müsbət nəticəsini göstərməklə yanaşı, bu sahədə bir sıra yeni-yeni tədqiqatların aparılmasına da səbəb olmuşdur. Bu tədqiqatlarda öz həllini tapan problemlər, innovativ meyllər pedaqoji nəzəriyyəni zənginləş-

dirməklə yanaşı, praktik pedaqogikanın da inkişafına mühüm təsir göstərir.

Təhsildə innovasiyalar təhsilənlərin təfəkkür və təxəyyülünün inkişaf etdirilməsi, təlim prosesində yeni təlim texnologiyalarının tətbiqi, qabaqcıl dünya ölkələrinin təcrübəsinin öyrənilməsi və onlardan yaradıcı şəkildə istifadə

edilməsi ilə xarakterizə olunduğundan həm də yeni pedaqoji nəzəriyyələrin yaranmasına, yeni fikirlərin meydana gəlməsinə də əsaslı şərait yaradır. Pedaqoji nəzəriyyə pedaqoji təcrübəni istiqamətləndirir, onu daha da dərinləşdirir və zənginləşdirir. Yeni pedaqoji təfəkkürlə müşayiət olunan belə fikirlər və nəzəriyyələr təhsilin inkişafı baxımından həmişə faydalı, əhəmiyyətli olur. Bu baxımdan təhsilimizin inkişafı və yeni pedaqoji təfəkkürün pedaqoji təcrübəyə yol açması istiqamətində bir sıra maraqlı tədqiqat əsərlərin yaranması müsbət və təqdirəlayiq hal kimi dəyərləndirilməlidir.

Təhsildə innovasiyalar, təlim və tərbiyənin inkişaf etdirilməsi sahəsində yeni-yeni axtarımların aparılması, ənənəvi təhsilin müsbət cəhətlərini qoruyub saxlamaqla yeni təlim metodlarının tətbiqi son illər pedaqoji nəzəriyyənin əsas obyektlərindən birinə çevrilmişdir. Bu istiqamətdə çoxlu tədqiqatlar aparılmış, praktik fəaliyyət üçün istiqamətverici texnologiyalar işlənib hazırlanmışdır. Əminliklə demək olar ki, xeyli müsbət nəticələr əldə edilmişdir. Bu sahədə xeyli müsbət təcrübə toplanmışdır. Müvəffəqiyyətlərin əsas amillərindən biri də aparılan tədqiqatların səmərəliliyi və rentabelliği olmuşdur. Pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor *Müseyyib İlyasovun* bu günlərdə “Elm və təhsil” nəşriyyatı tərəfindən nəfis şəkildə çap edilən *“Müasir təhsil: ənənədən innovasiyaya”* (Bakı: “Elm və təhsil”, 2021, 376 s.) adlı monoqrafiyası bu istiqamətdə aparılan uğurlu tədqiqatlardan biri kimi diqqəti cəlb edir.

Müəllifin “Müqəddəs ocaq və məbəd sandığım Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin yaranmasının 100 illik yubileyinə ithaf edərəm” – epigrafi ilə qələmə aldığı monoqrafiya özünün orijinal tədqiqat üslubu ilə seçilir. Monoqrafiyada son bir-iki onilliklər ərzində ənənəvi təhsildən innovasiyalı təhsilə keçidə həm müasir dövrün təhsilimizin qarşısına qoyduğu tələblər baxımından, həm də təhsildə yeni texnoloji proseslərin tətbiqinə zərurətin yaranması prizmasından yanaşılmış və ənənədən innovasiyaya keçid əsaslı şəkildə əsaslandırılmışdır.

Monoqrafiyanın mövzu dairəsi çox genişdir. Tədqiq edilən problemlər həm müasir təhsilin nəzəri problemlərini, həm də təhsilin bir sıra pillə və səviyyələrində olan praktik məsələləri əhatə edir. Müasir məktəb, müasir dərslər, müasir

müəllim və onların fəaliyyətinin əsas parametrlərini özündə əks etdirən tədqiqat yeni fikirlərlərin olması və pedaqoji prosesə yeni pedaqoji təfəkkürlə yanaşılması ilə seçilir.

Tədqiqatda irəli sürülən bir sıra yeni ideyalar pedaqoji nəzəriyyəni zənginləşdirmək baxımından xeyli faydalıdır. Burada həm orta məktəbin, həm də ali məktəbin problemləri təhlilə cəlb edilir. Eyni zamanda, klassik pedaqoji fikir tarixinin təhsilin yeniləşdirilməsi istiqamətində fayda verə biləcək dəyərlərinə müraciət edilir ki, bunlar da monoqrafiyanın məzmununu daha da zənginləşdirir.

Monoqrafiya hər fəslə 4-5 paragrafdan ibarət olan aşağıdakı 8 fəslə əhatə edir:

1. Təhsil ən böyük dəyər kimi;
2. Müasir təhsil: hədəflər və gözləntilər;
3. Nəzəriyyə və təcrübənin vəhdəti;
4. Müəllim. Məktəbdə əsas sima;
5. Tərbiyə və təhsilin vəhdəti;
6. Günün tələbi: rəqabətqabiliyyətli kadr hazırlığı;
7. Ali pedaqoji təhsildə innovativ meyllər;
8. Tarixiliklə müasirliyin vəhdəti.

Hər bir fəsil məzmunlu şəkildə işlənmişdir və məntiqi cəhətdən biri digərini tamamlayır. Adından da göründüyü kimi, monoqrafiya müasir təhsilimizin bir çox problemləri və onların əsas istiqamətlərini özündə əks etdirir. Müəllif həm orta, həm də ali təhsilin bir sıra qlobal məsələlərinə münasibət bildirməklə təhsildə gedən prosesləri təhlil etmiş, ənənəvi təhsildə müsbət, bugününümüz üçün faydalı olanları saxlamaqla, yeniliklərin tətbiqi problemlərini araşdırmış və onların texnoloji tərəflərini tədqiqata cəlb etmişdir.

Innovasiya təkcə monoqrafiyanın adında deyildir. Müəllif tədqiq etdiyi problemlər üzrə ənənəvi təhsildən innovasiyaya keçidin zəruriliyini sübut etməklə yanaşı, innovasiyalı təlimin üstünlüklərini elmi şəkildə əsaslandırır, onların reallaşdırılmasının forma və metodlarını, həyata keçirilməsi yollarını göstərir.

Monoqrafiyada müxtəlif fəsillərdə işıqlandırılan problemlər təhsilin müxtəlif pillə və səviyyələrini əhatə etsə də, təhlilə cəlb olunan məsələlər vahid bir kontekstdə sistemləşdirilərək monoqrafiyanın tamlığını və ona verilən adın mahiyyətini özündə əks etdirir. Təhsilin dəyər kimi funksiyaları araşdırılır, tərbiyə ilə vəhdəti əsaslandırılır və təhsilin qarşısında duran vəzifə-

lər müasir sosial-iqtisadi tələblər baxımından təhlilə cəlb edilir. Eyni zamanda, müasir təhsilimizin istər orta məktəbdə, istərsə də ali məktəbdə hədəfləri əhatəli şəkildə təhlil edilir. Müasir məktəb, müasir dərslər və müasir müəllim haqqında geniş təhlillər aparılır, onların xarakterik xüsusiyyətləri, qarşılıqlarında duran vəzifələr və bu vəzifələrin həyata keçirilməsi yolları haqqında oxucuya elmi şəkildə əsaslandırılmış məlumatlar verilir.

Monoqrafiyada, həmçinin pedaqoq və müəllimlərin bir qisminin pedaqoji nəzəriyyəsinin təhlili və onların bugünkü təhsilimiz üçün faydalı, həmişəyaşar ideyaları da tədqiqatə cəlb edilir və müasir dövr üçün bu ideyaların faydalı tərəfləri işıqlandırılır. Rəqabətqabiliyyətli kadr hazırlığı məsələlərinə həsr olunmuş təhlillər, ali pedaqoji təhsildə aparılan islahatların məzmunu və mahiyyətinə verilən şərhlər də monoqrafiyanın uğurlu cəhətlərindəndir.

Monoqrafiyada innovasiyaların mahiyyəti, xarakterik cəhətləri, onların ənənəvi təlimdən üstünlükləri elmi şəkildə araşdırılır, nəticələr çıxarılır. Burada əksini tapan bir çox problemlər müasir dövrdə təhsilimizin inkişafında diqqətə yetirilməsi vacib olan problemlərdir.

Monoqrafiya əhatə dairəsi, mövzu rəngarəngliyi, nəzəri fikirlərin elmi şəkildə əsaslandırılması, yeri gəldikcə faktlara və nümunələrə müraciət edilməsi və müasir təhsilimizdə gedən innovativ meyllərin əsas mahiyyətini və məzmununu özündə əks etdirməsi ilə diqqətə cəlb edir, təkcə nəzəri problemlər deyil, praktik pedaqogika üçün zəruri olan məsələlərə də toxunulur, onların haqqında fikir söylənilir.

M. İlyasov monoqrafiyada Ümummilli lider H. Əliyevi müasir təhsilimizin memarı və qurucusu kimi xarakterizə edərək onun Azərbaycan təhsilinin inkişafı üçün göstərdiyi böyük xidmətləri, eyni zamanda, müəllim və müəllim hazırlığı haqqında fikirlərini sistemli şəkildə şərh edir və onların mahiyyətini oxucuların diqqətinə çatdırır.

Monoqrafiya təhsilimizə müasir yanaşmaları özündə əks etdirməklə yanaşı, irəli sürülən fikirlərin elmi şəkildə əsaslandırılması, təhlil və ümumiləşdirmələrə, polemikaya geniş yer verilməsi ilə də diqqətə cəlb edir. Təsvirçilik deyil, təhlillərin olması, mövcud problemlərə elmi şərhlərin verilməsi, pedaqoqları və təhsil işçilə-

rini düşündürən, məşğul edən bir sıra problemlərin həlli istiqamətində yeni metod və vasitələrə geniş yer verilməsi mühüm amillər kimi monoqrafiyanın dəyərini artırır.

Monoqrafiyada öz əksini qabarıq şəkildə tapan aşağıdakı bir sıra problemlər onun elmi-pedaqoji dəyərini əks etdirir:

– təhsil bəşəriyyətin malik olduğu və şəxsiyyəti inkişaf etdirən ən böyük dəyər kimi əsaslandırılır, onun mahiyyəti və funksiyaları açıqlanır;

– müasir təhsilimizin hədəfləri və gözlənilən nəticələr təhlilə cəlb edilir, təhsilin ən böyük və əsas hədəfinin “başı biliklərlə doldurmaq” deyil, şəxsiyyətin inkişafı və formalaşdırılması olduğu əsaslandırılır;

– təhsil pillələrində yüksək keyfiyyətə keçid üçün zəruri olan məqamlar və şərtlər diqqətə çatdırılır, təhsil prosesinin məntiqi strukturu, təhsil sistemində varislik və tamlıq məsələlərinə aydınlıq gətirilir;

– pedaqoji aləmdə hələ də çoxvariantlılığın olduğu müasir təlim metodları, onların seçilməsini zəruri edən başlıca amillər və təlimin əsas təşkili forması və daim yeniləşməkdə olan müasir dərslər verilən tələblər geniş təhlil edilir, onların müəyyən sistemi formalaşdırılır, təsnifatı verilir;

– şagirdlər pedaqoji prosesdə subyekt səviyyəsinə qaldırılsa da, müəllim-şagird münasibətlərində və əməkdaşlığında müəllim fasilitator kimi fəaliyyət göstərsə də o, məktəbdə yenə də əsas sima olaraq təqdim edilir, onun funksiyaları, işinin spesifik xüsusiyyətləri təhlil edilir;

– işdə “ənənəvi müəllim”dən fərqli olaraq inkişafetdirici təlim mühitində çalışan, pedaqoji prosesi şəxsiyyətyönümlü, şagirdyönümlü və nəticəyönümlü təşkil edən “müasir müəllim”i xarakterizə edən yeni müəllim modeli verilir və onun əsas xüsusiyyətləri, müəllim, onun peşəkarlığı və sərəştəlliyi haqqında müəyyən bir model təqdim olunur. Burada ulu öndər Heydər Əliyevin və xalq yazıçısı Süleyman Rəhimovun müəllim haqqında bugünkü təhsilimiz üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən fikirləri də öz əksini tapır;

– tərbiyə ilə təhsil tam və dinamik bir sistem kimi təqdim edilir və təlimin tərbiyəedici funksiyası ilə yanaşı, tərbiyənin də təlim prosesində əsaslı rol oynadığı əsaslandırılır. Estetik tərbiyənin estetik təhsilə müsbət təsiri nümunəsində onun əsas məzmunu işıqlandırılır;

– müasir Azərbaycanın tərbiyə konsepsiyası əsası H. Əliyev tərəfindən qoyulan “Azərbaycançılıq məfkurəsi” və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin irəli sürdüyü “Milli ideya” konsepsiyaları əsasında şərh edilir və əsaslandırılır;

– bugünkü mütəxəssisin diplom sahibi olması ilə deyil, səriştəsi, bacarığı və rəqabətqabiliyyətli olması ilə xarakterizə edildiyini əsaslandıran müəllif, rəqabət qabiliyyətli kadr hazırlığı problemini və ona verilən tələbləri geniş şərh etməklə bunlara aydınlıq gətirir, gənc nəslin peşə seçməyə hazırlanması problemini günün vacib məsələlərindən biri olduğunu tədqiqata cəlb edir;

– ali pedaqoji təhsildə innovativ meyillərin əsas prioritetlərinə toxunulur və müəllim kadrları hazırlığında bir sıra vacib problemlərə şərh verilir, ali pedaqoji təhsilin əsas hədəfləri və pedaqoji təhsildə peşəyönümü işlərinin aparılmasının məzmunu və mahiyyəti açıqlanır;

– müasir təhsildə innovasiyaların aparılmasında təhsil və tərbiyənin tarixi köklərin düzgün dərk edilməsini vacib sayan müəllif N. Tusi, Y.A. Komenski, K.D. Uşinski və A.S. Makarenkonun bu günkü təhsilimiz üçün

vacib olan pedaqoji fikirlərini təhlilə cəlb edir və onların mahiyyət və məzmununu şərh edir.

Monoqrafiyada yeniliklər, yeni fikirlər çoxdur. Dili elmi, aydın və oxunaqlıdır. Ən mürəkkəb məsələlər belə, aydın şəkildə şərh edilir, oxucuda geniş təsəvvür yaradır. İstifadə edilən ədəbiyyatlar mövzuya uyğun və tələbələrin faydalana biləcəkləri mənbələrdir. Burada əhatə olunan məsələlər, araşdırılan problemlər tələbələrin, magistrantların, müəllimlərin və tədqiqatçıların daha çox rast gəldikləri, araşdırılmasına, öyrənilməsinə və dəqiqləşdirilməsinə daha çox ehtiyac duyulan məsələlərdir ki, onlar burada bir çox suallarına əsaslı cavab tapa biləcəklər.

Pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor **Müseyyib İlyasovun** “Elm və təhsil” nəşriyyatı tərəfindən nəfis şəkildə çap edilən **“Müasir təhsil: ənənədən innovasiyaya” (2021, 376 s.)** adlı monoqrafiyası böyük zəhmət və gərgin əmək sayəsində meydana gələn, təhsilimizin inkişafına kömək edə biləcək faydalı tədqiqat əsəridir. Əhatə etdiyi problemlər və onların həlli səviyyəsi ondan ali məktəb müəllimlərinin, tələbələrin, elmi işçilərin və orta məktəb müəllimlərinin faydalana biləcəyinə böyük əminlik yaradır.